

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2016 | ÅRGÅNG 20

Bokförlaget THALES

→ VILL SVERIGE INTEGRERA INVANDRARE?

Elinor Hällén

FOLKBILDNINGEN LYFTS FRÅN politiskt håll fram som en bildningstradition som bär på rika kunskaper om vad demokrati, emancipation och integration innebär. Därför får folkbildningen ofta ansvar för verksamheter som riktar sig till invandrare och andra marginaliserade grupper i samhället. I den här uppsatsen granskas en sådan verksamhet, den så kallade etableringskursen, som anordnas av folkhögskolor på initiativ av regeringen, och riktar sig till nyanlända invandrare. Med utgångspunkt i en historisk betraktelse över hur folkbildningen bröt mark för nya gruppers tillträde till den politiska makten och inflytande i samhället, riktas en kritisk blick mot etableringskursens snäva fokus och ringa ambition att introducera invandrare till det svenska samhället och till debatten om medborgerliga frågor. Jag söker visa att problemet huvudsakligen ligger i de riktlinjer som regeringen ställt upp för etableringskursen.

Den moderna folkbildningens framväxt

Nyhumanistisk bildningssyn

I SVERIGE VÄXTE den moderna folkbildningen fram ur folkrörelserna, framför allt arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen, kring sekelskiftet 1900. Medan folkbildningen tidigare i huvudsak hade inneburit bildning av de kulturellt och ekonomiskt lägre stående skikten på initiativ av de mer högstående, präglades den moderna folkbildningen av folkets egna behov och intressen i samspel med samhällets och gav upphov till institutioner som folkhögskolor, studiecirklar och bibliotek. Den moderna folkbildningen växte fram i kölvattnet av det humboldtska forskningsuniversitetet och båda bildningstraditionerna tog starkt intryck av den nyhumanistiska synen på bildning, i vilken bildning förstods som en process av fördjupning och allsidig personlighetsutveckling utan något bestämt slutmål (Burman 2011: 15). Folkbildningens läsecirklar är goda exempel på detta. Bildning var där något som gick utöver arbetssyss-

lorna, en sysselsättning som var till för individen allena men som inte enbart var ett nöje utan syftade till att denne skulle växa som människa och social individ genom läsning och samtal kring texten. Självstudier utgjorde grunden men studiecirkeln ansågs, liksom den högre utbildningens humanistiska seminarium, vara den plats där kunskap skapades (Svensson 1995: 124).

Att dana goda medborgare innebar inte bara att dana omdömesgilla medborgare; den moderna folkbildningen var dessutom uttalat politisk, med både socialistiska och liberala inriktningar. Kunskaperna och bildningen skulle komma till användning i utformandet av ett bättre, mer rättvist och jämlikt samhälle där människor fick chans att vara vad de potentiellt sett kunde vara; ett samhälle där varje landsman hade en politisk röst och reellt politiskt inflytande, ett samhälle där alla hade rätt till en god utbildning som syftade till mer än enbart träning i ett yrke. Folkhögskolan instiftades för att ge bondsöner den bildning som de ansågs behöva för att kunna vara aktiva medborgare i en demokrati, men i utbildningen innefattades även kunskapsmoment som skulle tjäna dem i bedrivandet av jordbruk och boskapskötsel. I upplysningens anda ansåg man också att människor, oavsett klass och ursprung, skulle ges möjlighet att förkovra sig något, alldeles oavsett den möjliga samhällsnyttan.

Oscar Olsson: folkbildning som kollektiv självuppföstran

FOLKBILDNINGEN VAR ALLTSÅ diversifierad redan under de formativa åren och det gav upphov till delvis skilda bildningsideal men de olika riktningarna delade uppfattningen att utbredning och fördjupning av bildning hos medborgarna var en förutsättning för ett demokratiskt samhälle. Den här uppsatsen tar sin utgångspunkt i den syn på bildning som uttrycktes av en av folkbildningens förgrundsgestalter, studiecirkelns fader Oscar Olsson. Olsson blev en mycket inflytelserik person inom socialdemokratien och nykterhetsrörelsen under 1900-talets första hälft, samtidigt som han underhöll ett aldrig sinande engagemang för folkbildning. 1902 startade Olsson vad som lär ha varit den första studiecirkeln.

Det nyhumanistiska idealet framträder tydligt i Olssons bildningssyn. Utgångspunkten är att människan har en medfödd ka-

pacitet till det goda och att vi bör utveckla det rent mänskliga i oss genom att odla våra kognitiva och empatiska förmågor så att vi bättre kan förstå tillvaron, djupare glädjas och lida med den, och utföra ett ärligt arbete i livet (Olsson 1914: 4–5). Immanuel Kants ledord i *Vad är upplysning?* – »ha mod att använda ditt förstånd utan någon annans ledning» (Kant 1992: 27) – genljuder i Olssons bildningssyn, där frihet och utvecklandet av omdömet är bildningens och uppfostrans mål. På det personliga planet syftar bildningen till fördomsfrihet och självständighet, och för medborgaren är målet att uppnå en demokratisk livshållning (Olsson 1941: 1). Vidare innebär bildning, för Olsson, alltid en strävan mot något bättre och högre, genom att man samlas kring en idé eller ett intresse, må det vara idén om jämlikhet inom den socialistiska folkrörelsen eller viljan att bättre förstå ett klassiskt verk. Till de utmärkande dragen för nyhumanismen hör ett upphöjande av de grekiska etiska och estetiska idealen. För Olsson innebär det inte att den grekiska antiken står som mönster för vad som ska studeras. Tanken är istället, studera det som intresserar dig och studera det noggrant. Här genljuder läromästaren Hans Larssons mätto »Icke allt, men det hela – i delen» (Larsson 1908). Platons sokratiske dialoger är idealet för samtalet i studiecirkeln. Sokrates samtalsmetod, hans maieutik, strävar mot bättre förståelse och självvalstrat vetande. I studiecirkelnas samtal blir det, säger Olsson, aldrig så mycket fråga om att få rätt eller ens att ha rätt, som att hjälpa varandra till saklighet i sanningssökandet. Vad som blir föremål för studium bestäms av medlemmarna i studiecirkeln, och deras aktivitet bestämmer vad för slags kunskaper, vetenskap eller erfarenhet som utvecklas i bildningsarbetet. Bildning och lärande ska utgå från individen själv – från hennes behov och vilja – och folkbildningsarbetets mål är att skapa fria och självständiga medborgare, genom att stärka deras kritiska omdömesförmåga så att de blir förmögna att granska auktoriteter och bilda sina egna uppfattningar (Olsson 1941: 25–32). Studiecirkeln kan sägas ha självarbetet som grund och sammankomster i grupp som metodik. Mötet med det man studerar på egen hand är bildande i sig och kan öppna en ny värld. Men i studiecirkeln ges möjlighet att fördjupa sig, och tillsammans med andra kan man

nå en mer välgrundad förståelse av exempelvis ett litterärt verk; en förståelse som utgår från medlemmarnas samlade erfarenheter och gemensamma insatser i resonemang och kritisk prövning.

I Olssons beskrivning blir skillnaden mellan bildning och utbildning tydlig. Deltagande i studiecirkeln innebär en bildningsprocess som utgår från individen och det egna arbetet, men där själva kunskapen är ett resultat av det gemensamma arbetet i studiecirkeln. Det gör den bildning som äger rum väsensskild från ren inläring och studiecirkeln väsensskild från den hierarkiska relation som råder mellan lärare och elever. Den klassiska studiecirkeln saknar hierarkier och kan ses som ett demokratiskt mikrokosmos. Det blir också tydligt hur intimt sammanvävd föreställningen om folkbildning är med idén om människan som kulturvarelse. I *Folkbildning och självuppfostran* skriver Olsson att det väsentliga för en folklig kulturrörelse aldrig kan vara ett visst kunskapsinnehåll utan att folkbildningsrörelsen framför allt har att sörja för ett gott kulturklimat för folkets andliga växt (Olsson 1921: 21). Studiecirkelarna skapar möjlighet att under fria och tvångslösa former samla män och kvinnor omkring allmänna kulturintressen. I dessa möten sker mycket av värde, människor kan dela tankar och åsikter, och därigenom få sina egna erfarenheter prövade eller sätta i perspektiv. Genom att ställas inför det faktum att våra personliga uppfattningar eller synpunkter inte alltid utan vidare godtas av andra så kan vi inse hur lätt vi överskattar våra egna uppfattningars betydelse. Formen är viktig: att människor regelbundet möts i samtal under trevliga och fria former ger »andlig befruktning» och möjlighet till självständig åsiktsbildning på helt annat sätt än om sammankomsten hade haft karaktären av skolkurs eller föreläsning. Olsson betonar också hur betydelsefullt umgänget i goda vänners lag är; det ger den värme och trevnad som är den bästa temperaturen för vår andliga utveckling (ibid.: 151–57).

I 1944 års folkbildningsutredning, liksom i flera politiska skrivelser av senare datum, lyfts värdet av flera av de ideal som Olsson beskriver fram: självständig åsiktsbildning och en självständig, kritisk inställning till kunskapsstoffet är en förutsättning för en modern demokrati, det möjliggör deltagande i debatter kring medborgerli-

ga frågor (SOU 1946:68: 111–112). Sedan folkbildningen tog steget bort från emancipation, i betydelsen fostran av de lägre klasserna på initiativ av de kulturellt högre stående, har den grundläggande värderingen varit att folkbildningen inte bara ska vara »för folket» utan också »genom folket»: folket ska själva bestämma vad folkbildning ska vara och ställa upp metoderna för den. Men ända sedan den tid då folkbildningen började få substantiella bidrag från stat, kommun eller landsting har dess frihet varit begränsad. Det ser vi spår av i folkbildningsutredningen, där det uttrycks oro över att folkbildningen tagits i anspråk som en utbildningsanstalt på yrkesutbildningar och för studiecirklar i elementära ämnen, snarare än för fritt och frivilligt bildningsarbete. Man fruktade att ett sådant elementärt och rutinbetonat arbete skulle komma att uppfattas som fritt bildningsarbete i egentlig mening (ibid.: 102–105). Samtidigt menade man att det var ofrånkomligt att förändringar i samhället också avspeglas i folkbildningen, eftersom folkbildningen var beroende av samhällets ekonomiska och sociala strukturer. Det är, menade man också, folkbildningens roll att följa med i samhällsutvecklingen och tillgodose de förändrade eller nytillkomna behoven (ibid.: 210).

Folkbildning och integration

På uppdrag av regeringen

DET DILEMMA SOM uttrycks i folkbildningsutredningen, och den oro för den egna identiteten och autonomin som är förknippad därmed, menar jag är en god utgångspunkt för att kritiskt granska den situation som folkbildningen befinner sig i idag, här med blicken riktad mot folkbildningen som anordnare av verksamheter för nyanlända invandrare. Låt oss se närmare på riktlinjerna för dessa verksamheter.

I samarbete med Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet arrangerar folkhögskolor runt om i landet etableringskurser. De riktar sig till nyanlända invandrare och löper över 6 månader, på heltid. Insatsen är lagstadgad och utfärdad av Arbetsmarknadsdepartementet, och syftet beskrivs vara att »underlätta och påskynda [...] etablering i arbets- och samhällslivet» samt att ge »förutsätt-

ningar för egenförsörjning» (SFS 2010:197). Det finns inga offentligt tillgängliga riktlinjer för hur etableringskurserna ska läggas upp, istället poängteras att upplägget ska anpassas efter deltagarna och att utbildningen ska genomföras med folkhögskolans arbetssätt och metoder. Utbildningen ska dock innefatta tre delar: studier i svenska språket, arbetsförberedande insatser och orienterande insatser. De arbetsförberedande insatserna ska bestå av aktiviteter som syftar till att öka personens möjlighet till arbete och de orienterande insatserna ska bestå av aktiviteter som syftar till att öka personens kunskap om arbetsmarknaden (Arbetsförmedlingen 2016).

I den specificeringen av etableringskursens innehåll som ges i förordning 2010:197 och i Arbetsförmedlingens PM lyser något med sin frånvaro: den etablering i samhällslivet som lagen säger sig syfta till att underlätta och påskynda. Inte heller nämns sådana åtgärder i något av de andra dokument som beskriver etableringskursens upplägg. Ofta reduceras istället etablering i samhällslivet till etablering på arbetsmarknaden. Regeringen skriver: »Arbete är den främsta nyckeln till etablering i Sverige. Arbete ger möjligheter att utveckla språket, få kunskap om det svenska samhället och få ett utökat nätverk.» (Regeringen 2016-03-31)

Om etableringskursen, som beskrivningen av den fastslår, är menad att underlätta steget in i det svenska samhället i bred bemärkelse – att verka för en lyckad integration – saknas mycket i riktlinjerna för den. En jämförelse med den svenska folkbildningens framväxt ur folkrörelserna kan, hoppas jag, få detta att framträda tydligare. De människor som kämpade för ökat inflytande i samhället och för bättre utbildning under det tidiga 1900-talet hade, i de allra flesta fall, ett arbete. Så gott som alla hade kunskaper i det svenska språket. Många av dem tillhörde ett arbetslag eller hade en arbetsgemenskap, och de hade familj och vänner. Trots det var det stora flertalet svenskar marginaliserade i samhället, och den moderna folkbildningen växte fram som led i en kamp för att bryta detta utanförskap. Situationen för nyanlända invandrare är på många sätt svårare. De saknar de sociala och kulturella band som sekelskiftets bönder och arbetare ändå hade, och få talar svenska. Att komma ut på arbets- eller utbildningsmarknaden är visserligen

en av förutsättningarna för ett gott liv, och för att det svenska samhället ska fungera så krävs att flertalet invånare arbetar, men bara på den mest idealiska arbetsplatsen får en individ de kunskaper om det svenska samhället som krävs och det nätverk som hon behöver. Det första jobbet för många nyanlända är relativt okvalificerat, och inte sällan är det ensamt i bemärkelsen att det involverar få samtal med arbetskamrater. Kanske får man jobb i köket på en restaurang, som städare eller som lastbilschaufför under den tid då man lär sig svenska och kompletterar tidigare utbildning. I många fall är även arbetskamraterna nya i det svenska samhället och till det svenska språket. När regeringen ser arbete som den främsta nyckeln till att utveckla språket, få kunskap om det svenska samhället och få ett utökat nätverk, och därför underlåter att vidta specifika åtgärder för att främja invandrades etablering i samhällslivet i riktlinjerna för etableringskursen, sätter de därför för stor tilltro till arbete som den gyllene vägen in i det svenska samhället och gemenskapen. Regeringen lyfter fram den roll folkbildningen spelat för demokratin i Sverige som motivation för att ge statligt stöd till folkbildningen och ger folkbildningen en central roll i arbetet för att uppnå målet för demokratipolitiken: att stärka individens möjligheter till inflytande så att varje individ ska ha makt över de beslut som styr den egna vardagen och vara delaktig i samhället (Utbildningsdepartementet 2013/14:172, 22). Att ge folkhögskolorna ansvar för etableringskurserna är alltså ett naturligt steg att ta, däremot inte den starka begränsning i upplägget av denna verksamhet som regeringens riktlinjer innebär.

Uppgiften att etablera invandraren i det svenska samhällslivet har, som vi har sett, negligerats i riktlinjerna för etableringskursen. Det blir därför angeläget att kritiskt granska den samhällsorientering som kommunerna är satta att tillhandahålla för samma målgrupp. Enligt *Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*, utfärdad av Arbetsmarknadsdepartementet, ska samhällsorienteringen, en kurs på 60 timmar, syfta till att underlätta de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet, samt ge grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande. Samhällsorienteringen ska innehålla

följande delar: att komma till Sverige; att bo, försörja sig och utvecklas i Sverige; individens rättigheter och skyldigheter; att bilda familj i Sverige; att påverka i Sverige; samt att vårda sin hälsa och att åldras i Sverige. Det lyfts även fram att samhällsorienteringen ska ge utrymme för dialog och reflektion (Arbetsmarknadsdepartementet 2010:1138).

Det finns många intressanta aspekter av kursen i samhällsorientering att granska och diskutera, inte minst hur den ska kunna täcka in alla moment på 60 timmar. Här vill jag rikta blicken mot formen och i vilken mån den ger utrymme för dialog och reflektion. På många orter sker samhällsorienteringen via webben och det är inte ovanligt att deltagarna sitter en och en. Ofta används centralt framtaget material i text- och filmformat. I Dalarna beskriver man upplägget på följande vis:

En samhällsinformatör föreläser utifrån vårt eget material och håller i diskussionerna från en sändningsplats. Runt om i Dalarna sitter åhörarna, en och en, eller flera tillsammans. Det som krävs för att delta är en dator med webbkamera och mikrofon, en smart phone eller surfplatta samt internetuppkoppling. Då kan man som deltagare ta emot sändningen och vara delaktig. (Information Sverige 2016)

I så väl förordningens riktlinjer som i beskrivningar av hur samhällsorienteringen bedrivs på olika orter i Sverige ser man att tonvikten ligger på kunskapsförmedling. I förordningen betonar man förvisso att utrymme ska ges för dialog och reflektion men förutsättningarna för detta tycks ofta vara synnerligen bristfälliga. Många nyanlända sitter ensamma framför en datorskärm i avsaknad av samvaro med andra i samma situation. Det finns heller ingen svensk närvarande. Man kan fråga sig om detta är en gynnsam miljö för att finna sig tillrätta i ett för personen ännu främmande samhälle, eller för dialog och reflektion kring ämnet för dagen? Och har man inte negligerat andra behov, som ett samtal med andra, ett möte i rummet, kan fylla, och som ofta kan ha lyckosamma och icke-avsedda bieffekter?

Vi kan påminna oss om Olssons ord: umgänge i vänners lag ger den värme och trevnad som är den bästa temperaturen för vår andliga utveckling. Tillsammans i grupp, särskilt om samtalsledaren gör tydligt att diskussion och synpunkter är lika värdefulla som förmedlande av information, leds man lättare till att lyfta det man finner problematiskt till diskussion. Som vuxen invandrare har man formats som individ och medborgare i sitt hemland, och upplevelsen av det nya samhället och den nya kulturen sker ofrånkomligen mot bakgrund av det bekanta och i någon mån förgivettagna. Kursen i samhällsorientering bör därför kunna väcka en mängd frågor, troligen även vilshenhet, och kanske antipati. Det kan vara svårt att sätta ord på sådana tydligt upplevda men ändå obestämda känslor eller omdömen, och även svårt att våga framföra sin kritik eller vilshenhet. Formen för det reflekterande samtalet är därför extra viktig. Jag har försökt lyfta fram varför jag menar att en kurs där deltagarna möts har bättre förutsättningar för detta än en distanskurs.

Från nationalromantik till multikultur

AVFÄRDANDET AV REGERINGENS etableringsprogram och samhällsorientering som verkninglösa sätt att introducera nyanlända till det svenska samhället måste också rymma ett erkännande av de specifika svårigheter som vår tids integrationsfrågor innebär. Det kan också tyckas problematiskt att söka efter en väg framåt i det tidiga 1900-talets folkbildning. När den moderna folkbildningen växte fram i Norden var det först i N. S. F. Grundtvigs tappning, där nationalkaraktären – det danska språket, de danska sederna, det danska folkets historia – var det enande och stärkande kittet. Bildning och utvecklande av känslan av samhörighet utgick från att lyfta fram och odla likheter hos befolkningen. Den danska folkbildningstraditionen genomsyras av nationalromantik (Holmström 1886: 20–24). Det svenska samhället av idag präglas av skillnad – i språk, seder och historia. Kan någon inspiration hämtas från den tidiga folkbildningen? Till en början bör vi påminna oss om att den svenska folkbildningen aldrig hade den danska folkbildningens nationalromantiska prägel, utan snarare var ideologiskt och pragmatiskt motiverad. Vi har dock sett att Olsson lyfter fram folk-

bildningen som en kulturrörelse som samlar folket kring allmänna kulturintressen, och vi kan ställa frågan: finns det några sådana att samlas kring i dagens mångskiftande, multikulturella samhälle? Det bör påpekas att »allmänna kulturintressen» inte implicerar likhet och samsyn. Folkbildningen sörjer för ett gott kulturklimat och för folkets andliga utveckling genom att vara en arena för fria samtal och möten kring angelägna frågeställningar, även där perspektiv och åsikter går isär. Här vill jag ge ett exempel på en studiecirkel från vår tid (den drevs av Sensus studieförbund i början av 2000-talet) som hade de positiva kvaliteter som Olsson betonar, och som hade både samförstånd och olikhet som utgångspunkt. Exemplet visar hur man kan ta sig an integrationsfrågan utifrån folkbildningens egna arbetssätt och metoder, och erbjuder därmed en kontrast mot etableringskursen och samhällsorienteringen.

Cirkeln var en religionsdialog med kristna och muslimska deltagare där man utgick ifrån vad man delar, livet som troende, men lade möda på att diskutera skillnader och konflikter. Behovet av en religionsdialog väcktes när planerna på att bygga en moské i staden väckte affekterade diskussioner, och cirkeln föddes ur en gemensam vilja hos deltagarna att öka förståelsen och respekten mellan kristna och muslimer. Man samtalade om religionerna och vad de innebär, till exempel vad de religiösa helgdagarna har för betydelse och vilka krav de ställer. Man diskuterade också de fördomar som man uppfattade att andra har, vilket ansågs nödvändigt för att bygga upp förtroende i gruppen. Dialogen var ett ömsesidigt närmande och försök till förståelse, samtidigt som den inte ryggade undan för skillnad och konflikt (Eriksson & Osman 2003: 58–62).

I exemplet är det egna den naturliga utgångspunkten för att bekanta sig med det främmande, och i detta avseende finns en betydande likhet med Grundtvigs bildningstänkande. Han menade att vi lär känna oss själva genom att lära känna de historiska och kulturella sammanhang som har format oss. Vår strävan efter att förstå och respektera något för oss främmande bör utgå från det egna (Holmström 1886: 20–24). Religionsdialogen kan också belysas utifrån den roll som frihet spelar i Olssons bildningssyn – som fördomsfrihet, självständighet och en demokratisk livshållning.

Dialogen gav deltagarna möjlighet att växa som individer genom att ge ökad kunskap om och bekantskap med det främmande likvärdigt som det egna, och mer direkt verkade den för fördomsfrihet genom att upplevda fördomar lyftes i samtalet. Fördomsfrihet är vid sidan om bildning en förutsättning för att kunna leva som en självständig person, eftersom att fördomar begränsar den potentiellt autonoma människan, både när hon har dem och när hon drabbas av dem. Slutligen hade religionsdialogen en demokratisk form: medlemmarna delade med sig av tankar och känslor kring den egna åskådningen, lyssnade till de andra och reflekterade över religionerna och det religiösa livet tillsammans. Religionsdialogen var ett försök att mötas på lika villkor. Samtalet utgick från en vilja hos individerna att söka överbygga en konflikt på samhälls nivå och att, genom detta, lära känna den andre och det främmande samt sig själv och det egna bättre. I detta rymdes både möjligheten för den enskilda att växa som människa och möjligheten för kollektiven att verka i samförstånd, trots skillnader. Integration var i det här fallet något annat än assimilation – invandras ensidiga anpassning till den svenska kulturen och samhället. Här finns aspiration till överbyggnad från båda sidor, till integration – sammansmältning av delar med väsentliga olikheter till en ny helhet.

Vi har nått den punkt i studien varifrån vi kan blicka tillbaka och ställa frågan: vilken plats har integration i den moderna svenska folkbildningen? Vi har sett att den moderna folkbildningen växte fram ur de folkrörelser som kämpade för att nya grupper skulle få tillträde till det svenska samhället, som fullvärdiga medborgare med inflytande och politisk makt. Men integration är inte bara del av folkbildningens ursprung – den är del av folkbildningens idé. Kunskap och förståelsen når en högre dimension i Olssons studiecirkel, där medlemmarnas erfarenheter och strävan efter klarhet kommer samman. Folkbildningsutredningen från 1944 förhåller sig till begreppet integration när den säger att folkbildningens särart består i att den är och ska vara *genom* folket – folkbildningen är folkets egna och sammantagna bildningssträvan. Slutligen syftade religionsdialogen till integration av människor med skilda bakgrunder samt ideologiska och religiösa identiteter, samtidigt som aktiviteten i sin

helhet präglades av försök till samförstånd. Vi ser alltså att integration var del av den ursprungliga motivationen till folkbildning och att integration är ett fortsatt verksamt, inifrån folkbildningen verkande och från politiskt håll påkallat, ideal för folkbildningen. Idén om integration är immanent i folkbildningens bildningsbegrepp.

Trots att etableringskursen och samhällsorienteringen sågs vara åtgärder i integrationsarbetet erbjuder varken form, innehåll eller omfattning de förutsättningar som krävs för att dessa kurser ska kunna verka för integration i sann mening. Den helhetssyn på integration, medborgarskap och personlig utveckling som har visat sig vara så viktig, och som är folkbildningens särprägel, ges inte något utrymme i riktlinjerna för dessa kurser. Vad gäller etableringskursen syns ett ensidigt fokus på att sätta individen i arbete, utan en tanke på hur övriga nämnda syften ska kunna uppnås. Det innebär att, trots att det i riktlinjerna betonas att utbildningen ska genomföras med folkhögskolans arbetssätt och metoder, visas ingen förståelse eller respekt för dessa. Invandraren introduceras som arbetskraft, inte som ny individ i det svenska samhället, med egna intressen och ambitioner. Samhällsintroduktionen ger kortfattad information om samhället och individens rättigheter och skyldigheter, men inte så mycket mer än så, och samvarons roll, som är så central för integration, förbises helt. I artikeln »Popular education in the service of integration» riktar Ali Osman en kritisk blick mot den institutionaliserade folkbildningens arbete med invandrargrupper idag. Han menar att detta arbete, istället för att främja dialog mellan olika intressegrupper eller sociala grupper, gällande normer och värden, försvagar dialogen kring dessa motsättningar. Dessa folkbildningssatsningar har som uppgift att utbilda invandrargrupper i demokrati i svensk tappning, snarare än att stärka individer som har liten frihet och litet inflytande i samhället. Att dessa människors synsätt, åsikter eller argument skulle kunna erbjuda ett värdefullt perspektiv på det oreflekterade fundament som vårt samhälle vilar på kommer inte på tal. (Osman 2013: 150–157). Samma kritik kan riktas mot både etableringskursen och samhällsorienteringen. Sammanfattningsvis, ingen av åtgärderna – etableringskursen eller samhällsorienteringen – tar sig an uppgiften att

förbereda och stimulera individen för att ta aktiv del i samhället, och att därmed verka för integration i sann mening.

→

Elinor Hållén är forskare vid Filosofiska institutionen, Uppsala universitet och forskar inom projektet Vad ska en svensk kunna? finansierat av Vetenskapsrådet.

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2016) PM: Gemensamma utgångspunkter för hantering av utbildningsinsatser vid folkhögskolor för deltagare i etableringsuppdraget enligt lagen 2010:197.
- Arbetsmarknadsdepartementet, 2010:1138. Förordning om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare, <http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar> [16-07-02].
- BURMAN, ANDERS (2011) »Svar på frågan: Vad är medborgerlig bildning?», i: Anders Burman (red.) *Våga veta! Om bildningens möjligheter i massutbildningens tidevarv*, Södertörns Studies in Higher Education 2.
- SOU 1946:68, Betänkande och förslag angående det fria och frivilliga folkbildningsarbetet angivet av 1944 års folkbildningsutredning, Stockholm: K. L. Beckmans boktryckeri.
- ERIKSSON, LISBETH & OSMAN, ALI (2003) *Folkbildning och integration. Utsatt folkbildning*, SOU 2003:108, Delbetänkande av Utredningen för Statens utvärdering av folkbildningen 2004.
- HOLMSTRÖM, LARS (1886) »Den nordiska folkhögskolan, dess uppkomst, idé och verksamhet. Den danska folkhögskolan», *Nordisk tidskrift för vetenskap, konst och industri*, vol. 9.
- Information Sverige, För dig som arbetar med Samhällsorientering för nyanlända, www.informationsverige.se [2016-08-01].
- LARSSON, HANS (1908) *Om bildning och självstudier*, Stockholm: Aktiebolaget Ljus.
- KANT, IMMANUEL (1992 [1784]) »Svar på frågan: Vad är upplysning?», i: Brutus Östling (red.) *Vad är upplysning? Kant, Foucault, Habermas, Mendelssohn, Heidegren*, Stockholm: Symposion.
- OLSSON, OSCAR (1914) *Bildningssynpunkter*, Stockholm: Oskar Eklunds boktryckeri.
- OLSSON, OSCAR (1941) *Studiecirkeln. En orientering*, Stockholm: Oskar Eklunds boktryckeri.
- OLSSON, OSCAR (1921) *Folkbildning och självuppfostran*, Stockholm: Svenska nykterhetsförbundet.
- OSMAN, ALI (2013) »Popular education in the service of integration», i: Ann-Marie Laginder, Henrik Nordvall & Jim Crowther (red.) *Popular Education, Power and Democracy*, Leicester: National Institute of Adult Continuing Education.
- Regeringen (uppdaterad 2016-03-31), Mål för nyanländas etablering, www.regeringen.se [16-07-02].

VILL SVERIGE INTEGRERA INVANDRARE?

SFS 2010:197, Lag om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

SVENSSON, ALVAR (1995), »Att se på folkbildning», i: Bosse Bergstedt & Staffan Larsson (red.) *Om folkbildningens innebörder*, Linköping: Mimer.

Utbildningsdepartementet, Proposition 2013/14:172, Allas kunskap – allas bildning, Stockholm.